

ПРАВО НА ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ЮРИДИЧНОГО ЗАХИСТУ ЯК ГАРАНТІЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Гарантією здійснення суб'єктивних юридичних прав є право кожного після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ст. 55 Конституції України). В 1995 році Україна вступила до Ради Європи – організації, яка створила своєрідний механізм міжнародного захисту прав людини, основою якого є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (надалі – Конвенція). Стаття 6 Конвенції закріплює право кожного на справедливий суд, ст. 13 – прямо виражає обов'язок держави, передбачений статтею 1 Конвенції, захищати права людини передусім у межах своєї власної правової системи.

Водночас, практика Європейського суду з прав людини виявила такі системні проблеми, що лежать в основі частих порушень Україною статті 13 Конвенції: порушення розумного строку при розгляді позовів про відшкодування матеріальної та/або моральної шкоди; виплата призначеного відшкодування матеріальної та/або моральної шкоди зі зволіканнями і, як правило, більш ніж через шість місяців від дати, на яку рішення про його призначення набирає законної сили; процесуальні норми стосовно позову про відшкодування матеріальної та/або моральної шкоди не відповідають принципам справедливості, гарантованому статтею 6 Конвенції; норми стосовно судових витрат покладають надмірний тягар на сторону, яка подає позов, якщо її позов обґрунтований; розмір відшкодування матеріальної та/або моральної шкоди нерозумний у порівнянні з розміром відшкодувань, призначених Судом в аналогічних справах проти України.

Україна систематично недотримується свого обов'язку з запровадження у зв'язку з цим ефективного засобу юридичного захисту, що становить системну проблему (рішення Європейського суду з прав людини у справах «Свінтицький і Гончаров проти України», «Михайлова та інші проти України», «Олександр Шевченко проти України», «Колесник проти України», «Майданик проти України», «Тищенко проти України» та ін.). У пілотному рішенні у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» Суд зазначив, що «...провадження, яке він ініціював проти державної виконавчої служби, не дало йому змоги попередити або виправити порушення пункту 1 статті 6 Конвенції та статті 1 Першого протоколу, згодом виявлені Судом в його справі». При цьому Суд не бачив підстав не погоджуватися з Урядом у тому, що причина затримок у виконанні остаточних рішень національних судів – в існуванні низки різних дисфункцій у правовій системі України.

Таким чином, стаття 13 Конвенції вимагає від держав національного засобу юридичного захисту, який би забезпечував вирішення по суті поданої за Конвенцією «небезпідставної скарги», та надання відповідного відшкодування. Водночас засіб юридичного захисту, якого вимагає стаття 13 Конвенції, має бути «ефективним» як з практичної, так і з правової точки зору, тобто таким, що або запобігає стверджуваному порушенню чи його повторенню в подальшому, або забезпечує адекватне відшкодування за те чи інше порушення, яке вже відбулося. «Ефективність» будь-якого «засобу правового захисту» в значенні ст.13 Конвенції не залежить від визначеності, яку він дає щодо сприятливого для заявника результату. Так само і «орган», згаданий у цьому положенні, не обов'язково має бути судовим.

Отже, в Україні необхідним є запровадження не судових органів, в яких би кожен, чий права та свободи було порушено, мав би право на ефективний засіб юридичного захисту. При вирішенні питання про ефективність засобу правового захисту, який він може надати, мають значення його повноваження і гарантії. Оскільки наразі окремо взятий засіб правового захисту сам не цілком задовольняє вимоги статті 13, цієї мети може досягти сукупність засобів захисту, які необхідно передбачити національним правом.

Е.П. Иканович
БГЭУ (Минск)

ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ ЮРИДИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

В современной законотворческой ситуации качество законов, механизм их реализации требуют значительного улучшения. И одним из средств преодоления проблем качества нормативных правовых актов, и в первую очередь, законов, должен служить институт их экспертизы. Ведь для того, чтобы принимаемый акт был эффективен и в максимальной степени отвечал потребностям общества помимо решения круга проблем, касающихся его характера, формы, внутренней структуры, места и роли в системе других нормативных правовых актов, необходимо четко спрогнозировать позитивные и возможные негативные последствия реализации требований, содержащихся в различных нормативных правовых актах. Свести к минимуму последние можно посредством экспертной оценки потенциальных и действующих правовых норм. Именно соответствие акта требованиям законодательства и нормотворческой техники определяет результаты правовой экспертизы.

В Республике Беларусь обязательная юридическая экспертиза нормативных правовых актов республиканских органов государственного управления проводится с 1 июня 1993 года, нормативных правовых актов местных органов областного уровня – с 1 января 2000 года, базового уровня – с 1 октября 2006 года.